

AZ EMBERI KAPCSOLATTEREMTÉS LÉNYEGI JELLEGÉRŐL
/Saint-John Perse: Bóják/

"... Bóják tehát a Tengerről szól, való-
ságosan és jelképien - egyébként a magyar cím
kétségtelenül szegényebb a franciánál /Amers/,
amely persze ugyancsak bójákat jelent, de hang-
zati gondolatársítással egyben a tengerre em-
lékeztet..." /Vas István előszavából/

1.1 Szerves rendszer

A Bóják az egész létről szól, könyv, amely a tudato-
san vállalt teljesség igényével lép fel. Szándéka: a min-
den szinten való közösségvállalás - mindazzal, ami embe-
ri. Homogén alkotás: arisztokratikus jellege és pátoszos
hangvétele letagadhatatlan. Merevsége, amely bizonyos
pontokon a mű határait szabja meg, etikai elhatároltságá-
ból következik. Épp ezért immanens részként, mintsem kü-
lön esztétikai problémaként fogható fel.

"Dicsőíteni akartam egész hevében és büszkeségében az em-
beri létnek, vagy inkább vonulásnak drámáját..."

/Perse egy leveléből/

1.2. A nyitott kulturák létrejötte /azaz a tiszta
társadalmak kialakulásának kezdete/ egyben az eposz vala-
milyen halálát jelenti, másrészt jelenti a természeti
meghatározottságu mitológiák korának végét is. A XX. szá-
zad "mitoszai" csak idézőjelben írhatóak le a zárt kultu-
rák mitoszai mellett.

Ismeretes: az első, természeti közösségek felbomlásával
az egyén levált apriorisztikus közösségéről; a természeti
által jogositott azonosulás megszűnt. Ember és közös-
ségek közé distanciák léptek.

Nem állhat szándékomban /tudásom ehhez elégtelen/ az eposz és a regény különbségével kapcsolatban felmerülő esztétikai és filozófiai kérdések elemzése. /Lásd: Lukács György regényelmélete/ Mindössze a következő megálgalpitást kívántam a fentiekkel bevezetni:

Az eposz természetes feltételeinek megszűnése nem jelentheti a kísérletek megszűnését is. A teljességre való törekvés igénye fennáll - ha a vereség tudata jelentkezett is.

A kísérletek - talán épp félbemaradottságukkal, a már szándékkor megfogant lehetetlenség-tudatukkal - lesznek pontos, mindennél hübb bizonyítékai a kornak a teljesítményei az egész emberinek.

1.3. Minden kísérlet szorosan összefügg a mitoszteremtés kérdésével. Ennek elemzése külön problémát jelent, de itt kötelességem az elkülönítés: a nietzschei mitoszról van szó.

Elkülönítését a humanitás elvének elvetése indokolja: az a tökéletesség, amit Zarathustra ígér, a partikuláris lét totális felszabadításából ered. /Talán e tanulmány vonatkozó részei is bizonyítják a nietzschei morál súlyos problematikusságát./

A perse-i, manni mitosz szándéka /és végkicsengése/ szerint a homéroszival érintkezik: a lényegin alapuló humanitás és gondolat az, ami összekapcsolja őket.

Gondoljunk a "Dr.Faustus"-ra, az ördöggel folytatott párbeszédre, gondoljunk ugyanakkor a mű - s épp a manni életműhöz mérve - problematikusságára: hiszen maga Mann is a németység mitoszáát szerette volna Leverkühn tragédiájában látni. Ebből a szempontból a Faustus kudarcnak is tekinthető.

1.4. Perse mitoszteremtés-kísérletének lényege ítékezés és életigenlés /a vonulás drámája/, ugyanakkor műve nem egyes kérdések tisztázása, egyes jelenségek leírása, hanem a totalitás megragadása. Másképp fogalmazva: a perse-i válasz teljessége - indirekt formában - maga a mű, komplexitásában. S ami a lényeg: a mű a maga tökéletességében pontos tanuja a kornak és bizonyítéka a szán-

dék tisztességének, végtelenségének.

2.1. Reverzibilis időben

Mindenki joga eldönteni, /szellemileg/ melyik korban kíván élni. A beleszületésen túl az idő választható. Minden választott múlt példa /a jelenen át/, a választó jövőjére. Egy múlt teljes lehet; etika, magatartásformák, filozófia nyerhető belőle. Egy ilyen választás általános emberi értékkel bír, ha képes olyan üzenetet közvetíteni, mely egyszerre válaszol a jelen kikerülhetetlen kérdéseire, s megfelel az emberiség egyetemes mondanivalójának. Olyan viszony kialakításának lehet az eszköze, amelyben a vállalt közösség priméren időn kívüli /totális/ s ezen az egész emberivel vállalt közösségen keresztül vallja azonosságát vagy szembehelyezkedését korával. A XX. században, az emberi lényeg minden eddiginél nagyobb arányu megbomlásának korszakában Perse-nek jogában áll időt létrehozni.

/Ilyen jellegű Picasso forradalma a festészetben: nem mást, mint egy új, vizuálisan tuli valóságot konstruál, s állítja fel világnézetét./

Perse: az emberiség teljes létének élményeiből konstruálja alkotásának alapelemeit; az idő reverzibilitásának révén új és sűrített időt nyer: önálló térrel és idővel bír.

2.2. Szerkezet

Felépülése klasszikus zártságából /invokáció, strófa, kórus, ajánlás/ számomra a következő pontok tűnnek itt lényeginek:

Strófa: II.2. Világ titka, te menj elől!

III. Jöttek a tragikák...

5. ...Hiány! Ó hiány!...

IV. A patriciusnők is ott vannak a teraszokon...

IX. Keskenyek a hajók

2.1. Szerelem, szerelem, aki oly magasra tartod születésem kiáltását...

4.2. Ó, áradásában magas asszony és futásában megfogva...

Kórus: És ezzel közöljük ember-korunkat...

A Bóják szerkezete a Tengerhez való viszonylatokat jelzi; eljutván a szerelemig, amely azonosnak tudható a Tengerrel.

x

2.3. A Tenger: szimbólum, amely részekre /értelme-
sen/ nem bontható.

Olyan egységet képvisel, amelynek keretei pontosan adót-
tak, belső mozgásai ismeretesek és leírtak - s mindezen-
tul és mindenkor más és ismeretlen, kiszámíthatatlan és
végtelen. Konkrétan létező és dinamikus teljesség: min-
den leírás és elemzés kevés a teljességéhez; cél és ok
egyben, olyan megtestesülés, amely egyszerre individuá-
lis és természeti.

A "Bóják" viszonylatai: /a mű mélységstrukturáját tekint-
ve/ stációk a tengerhez való eljutás útján. /A világhoz
való közeledés, megértés és megszenvedés problémái ezek./
Felmutattatnak a Város önmagában-valóságának hiányai, a
tragikák félelmetes sorai: a 'drámák korának vége' tuda-
ta, a legdrámaibb perc, a patriciusnők végtelen csalódá-
sa, s a szerelem: amely azonos a Tengerrel, oka és követ-
kezménye egyben.

A szereplők felsorakoznak, eltekintve a mondatbeli szere-
püktől egyszerű leírásuk is jelentéssel bír - utal a
Bóják alapelemekből való építettségére. Olyan alakok so-
rakoznak fel, amelyek az emberi lét kérdéseit testesítik
meg; a mű polarizációs pontjainak alakjai, a megalázók
és megalázottak, uralkodók és rabszolgák jelennek meg ve-
lük.

Szimbólumrendszere: tuljutván az intellektus és a morál
kérdésein, a természettel való viszonyban /szerelem/ te-
szi fel kérdéseit.

3. Számomra lényeges: a szerelem - a kapcsolatterem-
tés - jelentése a perse-i gondolatvilágban.

A "van"-t és a "legyen"-t egyaránt magában-hordó totális valóság feloldhatatlanul zárt és ugyanakkor belsőleg szegregált egységében Perse számára a "legyen" az élet elemekre való ráutalásból ered. Mondandója a következő: a kapcsolat /szerelem/ ember és ember között minden emberinek alapfeltétele, a humánus eszköze.

Olyan viszony létrehozásának követelménye a perse-i "legyen", amely nem közös magányból és rosszérzésből, hanem a világ megértéséből és a szeretni-tudás lényegéből, képességéből fakad.

Kérdés, mi ez a képesség, mi a szeretet itt - egyetemes jelentésében?

3.2. Első megközelítésben: a szerelem feltétel; az ember csak egy másik ember által /az őérte-valóságában/ juthat el egy számára jogosult, való világra, s nem egy másik ember ellenére. A szeretet elsőfokon tehát a cselekedetet feltételezi. /A testiség kérdése/

3.3. Thomas Mann Varázshegye, József Attila Ódája mellett állhat a "keskenyek a hajók" részei: a szeretkezés folyamatának szimbólikus elemzése egy zárt egységben levő mindenségre való vonatkoztatás. Élesen: a szeretkezés minden emberi cselekvés és közösségteremtés, kapcsolatteremtés modellje - ez teszi azonossá a tengerrel.

/Megjegyzés: benne foglaltatik Perse-ben, hogy a szerelem mindenre képes; a szeretkezés, a testi szerelem egyaránt lehet pokol és teljesség. Kérdés, hogy a testiség és a szerelem hol válik el értékében egymástól - éppen a testi szerelem nevelő hatása révén./

3.4. A szeretet ennek okán nem más, mint önmagunk lényének bizonyos fokú felszámolása - a másik megvalósulásáért való cselekedetekben, azaz teljes alázat /amely alapot adhat az elfogulatlan és testi szerelemre képességé tevő tiszta bátorságra/ a másik iránt.

Olyan alázat, amely a testi szerelem bátorságában és mindenségében nyerheti el kifejeződését: olyan másikkért-valóság, amely a másik holnapját szolgálja egy közös jelenben. A szerelem birtokba vesz és birtokossá tesz - az

alázatnak a természetihez közelítő fokán; kapcsot teremtve ezáltal az elvesztett közösséghez, utat lelven a természethez, mindenkihez.

3.5. A szeretet tehát feltétel nélküli, azaz az önmegvalósítás és a világalakítás hogyanjának első válasza: az olyan viszony, amely tisztán humánus, még ha az egyén mint autonómia megszűnik is, vagyis eltiporható, de létének bármilyen rövid időszakában is egy másik ember volt. Ez az, aminek alapján elindulhatunk visszafelé: válaszolhatunk a patriciusnők megcsufoltatásának kérdésére, a drámák eltűnésére, a világra válaszolni merhetünk: voltunk egyszer - feltétlenül valaki másért.

Mindez bizonyos fokú aszkétizmust feltételez, amelyet átélvén végrehajtjuk azt, amit nem akartunk - a másik érdekében.

x

Perse tehát a példa felmutatását mondja, az egész életben való megnyilatkozást, amelynek feltétele az ember legőszibb kapcsolatában való viselkedés teljessége, feltételnélkülisége.

"Szeretni, tett az is! Tanum a halál, akit nem sért csak a szerelem."

György Péter